

Dr ANTE TRUMBIĆ (ličnost starog Splita)

U malom, arhitektonski skromnom i nepretencioznom klastru franjevačkog samostana na splitskoj obali već 40 godina leži sin težačkog Lučca dr Ante Trumbić. Rođen u Splitu 17. V 1864, umro je u Zagrebu 17. XI 1938, u samo predvečerje posljednjeg rata. Kasnije bio je prenesen u svoj rodni Split, da se ovdje, mrtav, pridruži svojim prethodnicima iz — kako bismo to danas rekli — splitskog kulturnog kruga.

S njime je nestao sa hrvatske političke pozornice i uopće iz hrvatskog javnog života jedan od posljednjih predstavnika stare generacije javnih radnika, djelatnost kojih je zahvaćala razdoblje prije i za vrijeme prvog svjetskog rata, a tek manjim dijelom i prvi poslijeratni decenij. S te strane gledajući umro je — barem što se njega tiče — u pravi čas, u prvom redu zbog toga što je svoju funkciju javnog radnika i političara završio zapravo već čitavih deset godina prije svoje smrti, a onda i zbog paradoksalne činjenice što se upravo on kao pučanin i težački sin nije mogao niti znao snaći u sve bržem procesu demokratizacije javnog života kada je u uvjetima korjenitih strukturalnih promjena i u našem društvu dolazilo do nezadrživog prodora širokih narodnih slojeva u sve pore nacionalnog života. A to je, bez sumnje, pored novog i sasvim drukčijeg pristupa, nametalo potrebu da se osnovnim problemima nacionalno-političke i ekonomsko-socijalne prirode dadu i nova, odgovarajuća rješenja.

On je međutim bio prije tip kabinetskog radnika, a ne političkog tribuna. U svojoj unutrašnjoj građi i vanjštini, u svojoj fizionomiji i načinu ophođenja imao je sve karakteristike jednog aristokrata. A bio je tek intelektualac prve generacije, rođen i odgojen u težačkoj klimi splitskog predgrada. U takvoj sredini on se karakterno formirao, pa upravo tu i treba tražiti izvore njegovoj energiji, moralnoj snazi i čistoći te tvrdokornoj beskompromisnosti kada se radilo o principima koje je zastupao i u koje je vjerovao.

I, tako, on se zbog jednog ili drugog razloga već nekoliko godina prije svoje

smrti našao na sporednom kolosijeku. Živio je tada povučeno, daleko od života i svog rodnog grada, izgubivši kontakt i s jednim i s drugim. To je, izgleda, intuitivno osjetio i Meštrović, prikazavši ga na sarkofagu u ležećem položaju, kako nagnut nad knjigom meditira sav prenesen u prošlost, u vremena koja su ostala za njime. U takvom stavu kao da nema ništa od akcije, u stavu takva čovjeka ne naslućuje se političar stvaralac. Ležeći tako »u kutu, . . . da nikome ne bude na putu«, rekli bi Splitsani, i sav prenesen u prošlost, Trumbić gotovo i nije mogao predstavljati čovjeka atraktivne snage, na čijem bi se primjeru mogle inspirirati nove generacije, i to generacije najintenzivnijeg političkog aktivizma, u času kada je neposredno poslije njegove smrti tragikom historijske recidive bila ponovo dovedena u pitanje nacionalna egzistencija, kada su revolucionarnom snagom nošeni u širokom rasponu bili otvoreni svi mogući problemi socijalne, ekonomske i političke prirode.

Dr Trumbić ostao je tako ležati u svom kutu, koji je trebao biti a stvarno i jest mjestom priznanja i počasti, a nikako zaborava. Jer, po onome što je dao i svom gradu i svom narodu ostavio je dubok trag za sobom. U decenijima nakon afirmacije i pune pobjede hrvatskog narodnog preporoda u Dalmaciji pa sve do prvoga svjetskog rata, dakle u vremenskom rasponu od preko trideset godina, dao je svoj osobni pečat hrvatskoj politici. Nije čudo, zbog toga, da je on baš kao »pučanin« s Lučca bio ponosom svojih sugrađana suvremenika: bez obzira na njegov uspon, koji ga je postepeno i sve više udaljavao od njegove izvorne sredine, oni su ga uvijek smatrali autentičnim predstavnikom, zapravo dijelom staroga Splita, tako da ga i nisu drukčije oslovljavali nego »naš dotur«. S koliko je ljubavi živio u srcu svojih sugrađana najbolje, između ostaloga, svjedoči i veličanstveni doček koji mu je bio priređen kada je prvi put poslije rata došao u svoj Split, i to u svojstvu prvog ministra vanjskih poslova nove države Srba, Hrvata i Slo-

venaca. Taj događaj još je u živom sjećanju starije generacije Splitsana, čiji grad, vjerojatno, kroz čitavu svoju dugu povijest nije s toliko oduševljenja i ljubavi dočekao ni jednog svog sugrađanina.

Po svom životu i radu i kao privatan čovjek i kao javni politički radnik Trumbić je bez sumnje bio jedna od najprezentativnijih ličnosti predratnog Splita.

A taj Split, treba to naglasiti, iako na periferiji nacionalnog života, nije uza sve to ni tada bio provincijski grad u pravom smislu riječi. On ima svoju vlastitu fizionomiju i ne živi zbog toga samo od refleksa aktivnosti i poticaja koji dolaze iz nacionalnog centra. Iz Splita zrači njemu svojstvena svježina, nešto vlastito, originalno, i on je uvijek imao dovoljno ambicije i snage da se kao takav izrazi na svim područjima života. Nije stoga čudo da su još u periodu između dva rata u Splitu, iako malom gradiću od svega tridesetak tisuća stanovnika, izlazila dva, a neko vrijeme čak i tri dnevna lista. Fenomen, danas gotovo nepojmljiv, teško objašnjiv, vjerojatno nigdje drugdje registriran.

Ako je to tako, potpuno je razumljivo što i naše Društvo upravo danas kada je Split kao sveučilišni grad postao sjedištem tolikih kulturnih i znanstvenih institucija, evocira godišnjicu Trumbićeve smrti, sjećajući se pri tome njegova života i rada, toliko vezanog baš uz njegov rodni grad, ali ne samo uz njegov rodni grad. U svojoj javnoj i političkoj djelatnosti dr Trumbić je ubrzo prešao okvir ne samo Splita nego i regionalnih granica Dalmacije. Sudjelovanjem u stvaranju Hrvatsko-srpske koalicije ušao je u prvi plan hrvatske politike, koju je kasnije kao predsjednik Jugoslavenskog odbora predstavljao na međunarodnom, diplomatskom području. Došao je tako na čelo hrvatske politike u jednom od najtežih i najsudbonosnijih trenutaka naše nacionalne povijesti, kada je u otvorenoj dilemi mogućih alternativa hrvatsku politiku trebalo povesti jasno određenim pravcem i dati joj određenu orijentaciju. U stvari, radilo se o tome kako sačuvati sve rasute dijelove razbijenog nacionalnog mozaika i složiti ih ponovo u prvobitnu cjelinu. Radilo se o problemu koji je stoljećima kidao i razjedao nacionalno tkivo i politički organizam Hrvatske, o problemu što ga je, među ostalima, tako živo osjetio i Krleža te ga u svoj tragiци našet

način izrazio u eseju o Križaniću. Rješavajući taj problem primjenom široke formule jugoslavenstva, Trumbić nikada nije mislio niti htio negirati hrvatstvo. Naprotiv, svojim je republikanstvom i federalizmom zapravo antcipirao budućnost.

Vrijeme njegova političkog i javnog rada, prijelomno je doba ne samo naše nego i evropske, pa i svjetske povijesti. U njemu se zbog toga, potpuno prirodno, susreću i sukobljavaju suprotne težnje više vjekova našeg nacionalnog života i stremljenja: u isto vrijeme dok su još žive veze sa starim, sve više rastu i jačaju klice novoga, koje najavljuju i traže nova rješenja.

Bila je potrebna upravo nadljudska snaga i vjera da se u ostvarenju zamišljenog cilja pod onakvim uvjetima ustroje do kraja. Trumbiću, koji od provincijskog odvjetnika postaje političar, diplomat i državnik, to je i uspjelo zahvaljujući energiji, čvrstoj vjeri i katonski kristalnom poštenju.

I, kao što to obično biva, došao je do cilja pod udarom najteže kritike svojih suvremenika. Rijetko je koji političar i javni radnik bio toliko napadan sa svih strana. Za neke nije bio dalekovidan političar, a za druge je bio slab diplomata, naivac; jednima je u svom jugoslavenstvu negirao Hrvatsku, a drugima opet svojim federalizmom i republikanstvom rušio Jugoslaviju. Stoga je potpuno razumljivo, što parabola njegova političkog uspjeha i rada odmah nakon prvog svjetskog rata bilježi nagli pad. Njegova je tragika u stvari u tome što su drugi, nastojeći sami, mimo pa i protiv njega oblikovati ono što je on zamislio i čemu je težio ostvariti za pravu suprotno od onoga što je on htio.

Danas, međutim, gledajući na njegovo djelovanje mirno iz potrebne vremenske udaljenosti lakše je ocijeniti pravu vrijednost i značenje njegova rada. Kako je on sudjelovao u rješavanju problema, koji po svojoj važnosti i posljedicama ostaju uvijek jednako u prvom planu naših nacionalnih interesa, potrebno je i njemu odrediti mjesto koje mu pripada u našoj novijoj političkoj povijesti. Ali, prepustimo to nadležnim i kompetentnijima od nas.

Evocirajući uspomenu na dra Trumbića prilikom 40-godišnjice njegove smrti, bila nam je svrha da podsjetimo na njegov život i rad te da time vratimo dug ovom našem uglednom Splitsaninu. Jer, i on je dio naše zajedničke baštine, i to ne baš ni malen ni sporedan.